

mgr Sara Akram

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Narracja o WOJNIE w reportażach Wojciecha Jagielskiego.

Perspektywa lingwistyczno-kulturowa

Głównym celem badawczym rozprawy jest przeanalizowanie narracji o wojnie, jaka wyłania się z reportaży książkowych Wojciecha Jagielskiego, jednego z najbardziej znanych i cenionych współczesnych polskich reporterów. Materiał badawczy stanowi osiem książek byłego korespondenta wojennego „Gazety Wyborczej”: *Dobre miejsce do umierania* (1994), *Modlitwa o deszcz* (2002), *Wieże z kamienia* (2004), *Nocni wędrowcy* (2009), *Wypalanie traw* (2012), *Trębacz z Tembisy* (2013), *Wszystkie wojny Lary* (2015), *Na wschód od zachodu* (2018). Ze względu na objętość materiału konieczne było wyselekcjonowanie najbardziej reprezentatywnych kontekstów, które zostały ujęte w analizach. Rozprawa składa się z dwóch części – teoretyczno-opisowej (rozdziały I – V) oraz analitycznej (rozdziały VI – XI).

Metodologia przyjęta w pracy opiera się na pojęciu ‘narracji’ i kategoriach narracyjnych, stanowiących podstawę opisu. W pierwszym rozdziale przedstawiłam stan badań nad narracją w wybranych dziedzinach badawczych, co pozwoliło pokazać ewolucję tego pojęcia od wąskiego rozumienia literaturoznawczego do pojęcia interdyscyplinarnego. Rozdział drugi jest uzupełnieniem refleksji specjalistycznej, ponieważ została w nim przedstawiona *narracja* w świetle danych leksykograficznych i kontekstowych. W rozdziale trzecim omówiłam wybrane kategorie narracyjne, tj. zdarzenie, czas, przestrzeń, podmiot, punkt widzenia oraz wartości. Najpierw zaprezentowałam najważniejsze zagadnienia badawcze powiązane z daną kategorią, a następnie omówiłam jej wykładniki językowe w polszczyźnie. W rozdziale czwartym przedstawiłam reportaż jako gatunek wypowiedzi, uwzględniając następujące parametry opisu: nadawcę, temat, ontologię świata przedstawionego, intencję i funkcję, odbiorcę oraz wartości. Część teoretyczno-opisową zamyka rozdział, w którym została zaprezentowana sylwetka Wojciecha Jagielskiego.

Część analityczna obejmuje sześć rozdziałów – każdy z nich zawiera osobne omówienie wskazanych kategorii narracyjnych. W rozdziale o zdarzeniu jako kluczowe uobecniły się wykładniki leksykalne, przede wszystkim w postaci czasowników, ale także nazywające zróżnicowane wrażenia zmysłowe. Ważne miejsce w materiale badawczym zajmuje metafora pojęciowa WOJNA TO (JAKBY) ISTOTA ŻYWA, która pokazuje wojnę jako

zjawisko wykraczające poza kontrolę człowieka. W analizie czasu ujawniły się różne wyobrażenia tej kategorii, tj. czas linearny i cykliczny. Pierwsze widoczne jest szczególnie w odniesieniu do czasu wojennego oraz przed- i powojennego, a drugie – w specyficznych konceptualizacjach czasu symbolicznego i zapętlonego. W opisie kategorii przestrzeni zostały uwzględnione nie tylko zagadnienia związane ściśle z wojną, tj. terytorium wojenne i przestrzeń zniszczona działaniami zbrojnymi, ale także przestrzeń etniczna oraz przestrzeń aksjologiczna. Oprócz licznych i zróżnicowanych wykładników leksykalnych, opisujących przestrzeń pustą i wypełnioną, nienaruszoną oraz zniszczoną, uobecniły się także metaforyczne wyobrażenia przestrzeni oraz wartości powiązane z określonym terytorium – Europą (Zachodem) i Wschodem.

Podmiot (rozdział dziewiąty) został opisany z perspektywy obrazu wybranych bohaterów indywidualnych (przywódców politycznych i wojskowych, m.in. Ahmada Szaha Massuda i Nelsona Mandeli) i zbiorowych (m.in. dzieci-żołnierze, talibowie). W reportażach Jagielskiego podmiotem są przede wszystkim mężczyźni, dlatego w obrazie bohaterów dominują postaci dowódcy, żołnierza, wojownika. Kobiety są w materiale badawczym niemal nieobecne – jedyną bohaterką indywidualną jest Lara, której punkt widzenia został zrekonstruowany w kolejnym rozdziale, obok punktu widzenia uczestników walki i uchodźców. W rozdziale dziesiątym uwzględniono również konteksty, w których bohaterowie są ukazywani z perspektywy innych, aby pokazać różne wizje tych samych postaci i okoliczności, w jakich ulegają one zmianie. Zrekonstruowany został również punkt widzenia reportera, który przebywa w przestrzeni wojennej, jest świadkiem i uczestnikiem zdarzeń oraz wchodzi w bezpośrednią relację z bohaterami swoich opowieści. W rozdziale tym wykładniki językowe ujawniły się na różnych poziomach – leksykalnym, składniowym, tekstowym, a istotne są nie tylko zabiegi, za pomocą których korespondent przekazuje słowa bohaterów, ale także ich myśli i emocje. W ostatnim rozdziale uwidoczniło się usieciowienie wartości, szczególnie w przypadku wartości powiązanych z bohaterami, m.in. tożsamości i wiary oraz wiary i wojny (idea „świętej wojny”). Określone wartości są postrzegane w specyficzny sposób przez określony podmiot, dlatego ważne miejsce w analizach zajmują wizje wartości. W przypadku wartości reportera kluczową rolę odgrywa z kolei wymiar etyczny, związany z przekazywaniem prawdy i świadectwa o wojnie.

Możemy wyodrębnić trzy poziomy, na jakich ujawniła się narracja o wojnie w reportażach Jagielskiego – zdarzeniowy, doświadczeniowy i opowieściowy. Na pierwszym poziomie kluczowe znaczenie mają zdarzenia rozgrywające się w określonym czasie i przestrzeni, a poziom drugi obejmuje podmiot i związany z nim punkt widzenia, a także

wartości, zawsze występujące w powiązaniu z określonym podmiotem. Poziom opowieściowy uobecnia się przede wszystkim w wymiarze etycznym (a więc i aksjologicznym), tj. rozpoznaniu podstawowych kwestii etycznych i moralnych, pozwalających reporterowi uczciwie zaświadczyć o wojnie i przekazać dalej swoje świadectwo. Wśród wskazanych kategorii centralne miejsce zajmuje podmiot, który nie tylko bierze udział w walce czy też podróżuje do miejsc ogarniętych wojną, ale przede wszystkim doświadcza, a uchwycenie cudzego i własnego doświadczenia jest głównym zadaniem korespondenta. Dokonanie tego staje się możliwe dzięki empatycznemu spotkaniu odmiennych punktów widzenia, nie tylko znajdujących się w diametralnie różnych sytuacjach życiowych, ale także światach kulturowych.

Sara Akrauer